

СІМПТАМАТЫЧНЫЯ ВЫРАЗЫ РАДАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Жукава Ю.А

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск

Сімптоматычны выраз – гэта моўны выраз, які абазначае знешнія сімптомы ўнутранага стану асобы. Праблемай апісання сімптоматычных выказаў займаліся Л.М.Іарданская, Ю.Д.Апрэсян, у працах якога падаецца вызначэнне, класіфікацыя рускіх сімптоматычных выказаў і апісваюцца некаторыя з іх.

Сімптоматычнымі выразамі будзем лічыць стандартныя (шаблонныя) выразы мовы, якія называюць фізіялагічныя рэакцыі асобы на ўнутраныя (эмацыянальныя, ментальныя або фізіялагічныя) станы. Сімптоматычныя выразы могуць называць фізічныя змены ў арганізме або ўяўляць вобразныя выразы са значэннем моцнага пачуцця.

Іарданская Л.М. падкрэслівае, што галоўная інфармацыя, якую адлюстроўвае стандартны сімптоматычны выраз, – гэта інфармацыя пра пачуцці. У свядомасці носьбітаў мовы кожнаму сімptomу супастаўляецца ўяўленне пра пэўную эмоцыю.

Эмоцыя радасці характарызуецца шматлікім знешнімі праяўленнямі. Найбольш тыпічныя сімптомы радасці – усмешка і смех. К Ізард вызначае індыкатарамі радасці рухальную актыўнасць, павелічэнне частаты пульсу, змяненне тэмпературы цела. Ланге К.Г., Ільін Я.П. апісваюць такія фізіялагічныя праяўленні радасці, як маторныя ўзбуджэнні (жэстыкуляцыя, падскакванне, плясканне ў далоні), узмацненне краватоку.

І здавалася Міколу, што выляціць яго сэрца з грудзей ад вялікай радасці (Лынькоў).

У першыя дні Саша са сваёй сястрычкай Лідай нават не ведалі, што рабіць ад радасці: насіліся з аднаго пакоя ў другі, заглядвалі ва ўмывальнік, ванную (Даніленка).

Мацей Кулеш заціснуў далонямі рот, каб не закрычаць ад жывёльнай радасці (Шамякін).

Грымаса хітрай радасці прайшла па Міхалкавым твары (Чорны).

Для апісання рухальнай актыўнасці асобы, якая радуецца, існуюць і метафарычныя сімптоматычныя выразы.

Зялёна-веснавая радасць хмеліць землю (Бядуля).

Шчаслівы Сымон, у яго узросце каханне – крылатая радасць... (Мікуліч).

З такімі думкамі, з такой светлай радасцю у душы ішла яна [Жэня], румяная ды спраўная, па белай неглыбокай сцежцы (Брыль).

Радасць, быццам сцежка сувязнога, Шустрая, знікае ў гушчарах (Барадулін).

Пянькоўскі А.Б. адзначае, што радасць не толькі прымушае асобу скакаць, ляцець, але і можа авалодаць усёй яе сутнасцю. Радасць можа быць настолькі моцна, што яна перапаўняе чалавека і выплёскваецца ў асяроддзе.

Радасць, вялікая, вартая ўсяго жыцця, ахапіла чалавека (Чорны).

Хвіліну сядзіць Лаўрэн у адранцвельым захапленні. Потым – нястрымная радасць ахоплівае яго істоту (Самуйлёнак).

У чорных, з вузкім разрэзам вачах ... блукала нейкая нястрымная блазенская радасць (Бураўкін).

Пакутлівай, шчымлівай радасцю ўсё задрыжала ў Алесінай душы (Адамчык).

[Раіса] усміхнулася яму [Лясніцкаму] такой чароўнай даверлівай усмешкай, ад якой гарэла агнёвай радасцю сэрца (Зарэцкі).

І нейкая буйная радасць саўсім ахваціла іх. <...> І захацелася ім абодвум тады крычаць моцна або спяваць (Чорны).

І тая ж самая радасць ужо калоціцца ў ім самім. Яна вялікая, як імкненне маладосці (Чорны).

Радасць нараджаецца і жыве ў душы або ў сэрцы чалавека, яна акрыляе, узбагачае, надае легкасць.

Кіпучай радасці прылівы Хвалююць сэрца пералівы Ё грудзях вяснова-маладых!.. (Трус).

Быльняговыя межы агорклі, - Радасць новая ў сэрцы цяпер (Глебка).

Іваноў доўга глядзіць услед Юхнаўцу, і ў грудзях і ў сэрцы яго такая цеплыня,

такая радасць павучая, ўто быццам свет цэлы інакшым стаў (Кавалёў).

Ганна прыглушыла імгненную радасць, што ... успыхнула была ў душы (Няхай).

Паўлік адразу пачуў знаёмы пах роднага лесу, і сэрца яго ахапіла невыказная пяшчотная радасць (Бяганская).

І яго [Міцю], як малое дзіця

Лакалізатарам радасці з'яўляюцца вочы чалавека. Слёзы могуць з'яўляцца не толькі сімптомам смутку, але і радасці. Твар ад радасці святлее, вочы робяцца больш яркімі.

У вачах брыгадзіра засвяцілася нейкая асаблівая, крыху загадкавая радасць (Кулакоўскі).

Вясёлкавая радасць гарэла ў вачах старых сяброў, што стрэліся на астрожным двары пасля доўгага растання (Машара).

Твар яго свяціўся радасцю (Чорны).

Розум як рэакцыя на радасць адключаецца, і гэта можа быць характэрна не толькі для чалавека, а і для жывёлы.

Мурзік дурэе ад радасці, бегае вакол мяне, ружовы язык ледзь не па зямлі валочыцца (Місько).

Гэта была радасць звера, радасць жывёлы, без думак, без жаданняў, тупая і нікчэмная (Чорны).

Як бачым, беларуская мова багатая на сімптоматычныя выразы, якія перадаюць эмоцыю радасці.

Літаратура

1. Изард, К. Психология эмоций / Пер. с англ. А. Татлыбаевой. – СПб.: Питер, 2000.

2. Ильин, Е. П. Эмоции и чувства. - СПб.: Питер, 2001.

3. Иорданская, Л. Н. Лексикографическое описание русских выражений, обозначающих физические симптомы чувств // Машинный перевод и прикладная лингвистика. - 1972. - Вып.16.

4. Пеньковский, А. Б. Радость и удовольствие в представлении русского языка // Логический анализ языка. Культурные концепты. М., 1991. – С. 148-155.